

УДК 658.153

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ НА ВІТЧИЗНЯНИХ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ганна Анатоліївна ІВАЩЕНКО

к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу ХНЕУ ім. С. Кузнеця
E-mail: ivanna00@rambler.ru

Марина Олександрівна КІПА

к.е.н., доцент кафедри фінансів ХНЕУ ім. С. Кузнеця
E-mail: kuzya0409@mail.ru

Анотація. Сформовано систему показників ефективності управління фінансовими ресурсами, яка базується на ресурсно-функціональному підході. Проведено градацію рівнів за критерієм ефективності управління фінансовими ресурсами вітчизняних молокопереробних підприємств за допомогою кластерного аналізу. Проведений аналіз «міграції» молокопереробних підприємств по кластерах дозволив розмежувати підприємства на яких здійснюється стратегічне, тактичне та оперативне управління фінансовими ресурсами.

Аннотация. Сформирована система показателей эффективности управления финансовыми ресурсами, которая базируется на ресурсно-функциональном подходе. Проведено градацию уровней по критерию эффективности управления финансовыми ресурсами отечественных молокоперерабатывающих предприятий с помощью кластерного анализа. Проведенный анализ «миграции» молокоперерабатывающих предприятий по кластерам позволил разграничить предприятия на которых осуществляется стратегическое, тактическое и оперативное управление финансовыми ресурсами.

Ключові слова: фінансові ресурси, ефективність управління, рівні управління фінансовими ресурсами.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, эффективность управления, уровни управления финансовыми ресурсами.

Постановка проблеми. Сучасні економічні реалії супроводжуються негативними явищами та процесами в економіці України. Оптимізація управління фінансовими ресурсами підприємств є першочерговим завданням для вітчизняних підприємств. Формування ефективної системи управління фінансовими ресурсами на вітчизняних підприємствах дозволить забезпечити максимізацію формування прибутку підприємства з урахуванням припустимого рівня фінансового ризику, сформувати ефективну політику розподілу прибутку підприємства та ефективну амортизаційну політику, ефективно здійснювати політику додаткової емісії акцій чи залучення додаткового пайового капіталу. Зважаючи на це тема наукової статті є надзвичайно актуального в умовах теперішнього стану економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями проблемних питань управління фінансовими ресурсами займалися вчені-економісти: Н. Андрусак, В. М. Бородюка, В. М. Бра-

тінська, С. А. Буковинського, З. С. Варналія, О. Д. Василика, В. М. Геєця, А. С. Гальчинського, І. Козачок, С. Лондар, Т. Макух, О. Орлюк, А. Поддєрьогін, О. Шестова, С. Юрій [1, 2, 3, 4]. Розроблені методичні підходи до оцінки фінансових ресурсів є детальними, ґрунтовними та інноваційними, але відсутнє виділення стратегічного, тактичного та оперативного управління фінансовими ресурсами на основі чіткого розмежування рівнів управління фінансовими ресурсами підприємства.

Метою статті є виділення особливостей стратегічного, тактичного та оперативного управління фінансовими ресурсами на молокопереробних підприємствах.

Основні завдання написання статті:

сформувати систему показників, яка б характеризувала управління фінансовими ресурсами підприємства;

здійснити градацію рівнів управління фінансовими ресурсами на вітчизняних молокопереробних підприємствах;

провести аналіз «міграції» підприємств по кластерах;

визначити особливості стратегічного, тактичного та оперативного управління фінансовими ресурсами на вітчизняних молокопереробних підприємствах.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Для того, щоб провести об'єктивну

оцінку та здійснення градації рівнів ефективності управління фінансовими ресурсами вітчизняних молокопереробних підприємств необхідно на основі синтезу досліджень [5–7, 8, 9] сформувати систему показників (табл. 1). Сформована система показників ефективності управління фінансовими ресурсами базується на ресурсно-функціональному підході.

Таблиця 1

Система показників для проведення градації рівнів підприємств за критерієм ефективності управління фінансовими ресурсами

Підсистема показників	Назва показника	Розрахункова формула
Підсистема показників фінансової стійкості підприємства	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Власний капітал / Валюта балансу
	Коефіцієнт маневреності власних коштів	Власний оборотний капітал / Власний капітал
	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	Власний оборотний капітал / Оборотні активи
Підсистема показників рентабельності	Рентабельність реалізованої продукції	(Чистий дохід / Виручка від реалізації продукції) 100
	Рентабельність власного капіталу	(Чистий прибуток / Власний капітал) 100
Підсистема показників ділової активності підприємства	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції / Середній розмір оборотного капіталу
	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	Собівартість реалізованої продукції / Середній розмір виробничих запасів
	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції / Середній розмір дебіторської заборгованості
Підсистема показників дохідності підприємства	Чистий прибуток	Чистий прибуток
	Прибуток від операційної діяльності	Прибуток від операційної діяльності

Сформована система показників дає можливість найбільш повно надати характеристику ефективності управління фінансовими ресурсами вітчизняних молокопереробних підприємств та дослідити «міграцію» цих підприємств по кластерах.

Для здійснення градації рівнів ефективності управління фінансовими ресурсами молокопереробних підприємств України обрано такий універсальний інструментарій як кластерний аналіз. При проведенні кластеризації підприємств в економічних дослідженнях необхідно використовувати метод Уорда та Євклідову відстань, що дозволить сформувати найбільш рівномірні кластери досліджуваних підприємств [10]. Проведений аналіз динаміки виробництва молока в Україні показав на протязі періоду з 1993 року до 2000 року його стрімке зниження. Починаючи з 2000 року спостерігається також

зниження виробництва молока вітчизняними молокопереробними заводами, але уже не таке стрімке. Досліджено експортно-імпортний потенціал вітчизняної молокопереробної галузі. Основними експортерами української молокопереробної продукції є Росія, Молдова, Казахстан, Туркменістан, Азербайджан та Грузія. Найбільше експортується продукції, яка не швидко псується, зокрема, така як: сироватки, молоко згущене та сири. В нашу країну імпортуються окремі види десертно-йогуртової продукції та високоякісних сирів. Основні постачальники продукції на вітчизняний ринок – Росія, Польща, Білорусь, Франція і Німеччина.

Назви та номери досліджуваних молокопереробних підприємств при проведенні їх кластеризації подано в табл. 2. Для проведення кластеризації обрано підприємства за розміром уставного капіталу від 200 до 650 тис. грн.

Таблиця 2

Назви та номери досліджуваних молокопереробних підприємств при проведенні їх кластеризації за розміром їх уставного капіталу

Номер підприємства при проведенні кластеризації	Назва підприємства	Уставний капітал, тис. грн
1	Публічне акціонерне товариство «Бершадьмолоко»	359
2	Відкрите акціонерне товариство «Зарічненський молокозавод»	240
3	Приватне акціонерне товариство «Севєродонецький міськмолокозавод»	211,4
4	Публічне акціонерне товариство «Острозький молокозавод»	228
5	Публічне акціонерне товариство «Чернігівський молокозавод»	498
6	Публічне акціонерне товариство «Прикарпатмолоко»	425
7	Публічне акціонерне товариство «Дрогобицький молочний завод»	330
8	Приватне акціонерне товариство «Деражнянський молочний завод»	647
9	Приватне акціонерне товариство «Маловисківський молочний комбінат»	612
10	Приватне акціонерне товариство «Чугуївський молочний завод»	555

Кластерний аналіз необхідно проводити окремо за кожний період з метою дослідження процесів «міграції» підприємств із кластера в кластер та стійкості проведеної кластеризації. Дендрограма кластерів молокопереробних підприємств України для проведення оцінки та

аналізу ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2011 рік представлена на рис. 1. Кластеризація молокопереробних підприємств проводилась за допомогою ППП «Statgraphics Plus».

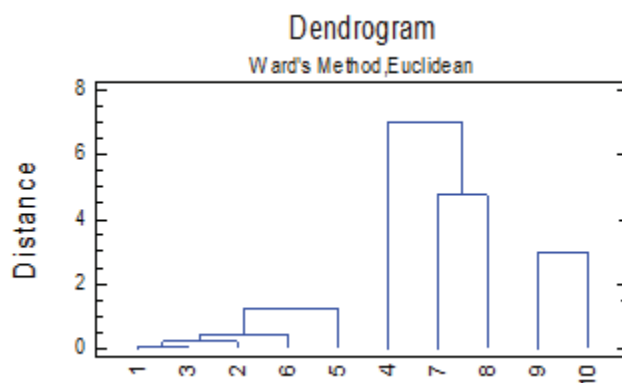

Рис. 1. Дендрограма кластерів молокопереробних підприємств України для проведення оцінки та аналізу ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2011 рік

Першочерговим завданням є виділення кластерів підприємств з метою проведення оцінки та аналізу ефективності управління їх фінансовими

ресурсами. Таким чином, було виділено 3 кластери. Групування підприємств за 2011 рік представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Кластеризація молокопереробних підприємств за рівнем ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2011 рік

Номер та назва кластера	Назва підприємства
Перший кластер з високим рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Бершадьмолоко»
	Приватне акціонерне товариство «Северодонецький міськмолокозавод»
	Відкрите акціонерне товариство «Зарічненський молокозавод»
	Публічне акціонерне товариство «Прикарпатмолоко»
	Публічне акціонерне товариство «Чернігівський молокозавод»
Другий кластер з низьким рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Острозький молокозавод»
	Публічне акціонерне товариство «Дрогобицький молочний завод»
	Приватне акціонерне товариство «Деражнянський молочний завод»
	Приватне акціонерне товариство «Маловисківський молочний комбінат»
Третій кластер з середнім рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Приватне акціонерне товариство «Маловисківський молочний комбінат»
	Приватне акціонерне товариство «Чугуївський молочний завод»

До складу першого кластеру з високим рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства ввійшли 5 підприємств. Необхідно враховувати, що дані підприємства знаходяться на високому рівні за критерієм ефективності управління фінансовими ресурсами тільки в досліджуваній сукупності підприємств. В даному кластері підприємств виявлено вищі

значення всіх значень коефіцієнта оборотності виробничих запасів. Крім того, виявлено в основному підвищені значення чистого прибутку та коефіцієнта фінансової незалежності.

Дендрограму кластерів молокопереробних підприємств України для проведення оцінки та аналізу ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2012 рік подано на рис. 2.

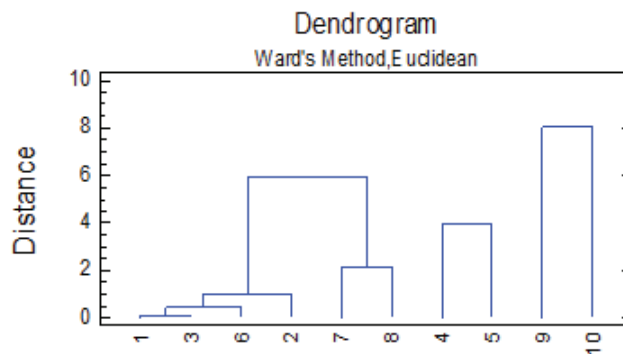

Рис. 2. Дендрограма кластерів молокопереробних підприємств України для проведення оцінки та аналізу ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2012 рік

Підприємства ПАТ «Прикарпатмолоко» та ПАТ «Чернігівський молокозавод» в 2012 році «мігрували» з кластера з низьким рівнем ефек-

тивності управління фінансовими ресурсами до кластеру з високим рівнем їх управління (табл. 4).

Таблиця 4

Кластеризація молокопереробних підприємств за рівнем ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2012 рік

Номер та назва кластера	Назва підприємства
Перший кластер з високим рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Бершадьмолоко»
	Приватне акціонерне товариство «Северодонецький міський молокозавод»
	Відкрите акціонерне товариство «Зарічненський молокозавод»
Другий кластер з низьким рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Прикарпатмолоко»
	Публічне акціонерне товариство «Дрогобицький молочний завод»
	Приватне акціонерне товариство «Деражнянський молочний завод»
Третій кластер з середнім рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Острозький молокозавод»
	Публічне акціонерне товариство «Чернігівський молокозавод»
Третій кластер з середнім рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Приватне акціонерне товариство «Маловисківський молочний комбінат»
	Приватне акціонерне товариство «Чугуївський молочний завод»

Третій кластер виявився найбільш стійким протягом 2011 та 2012 років, так як його склад залишився незмінним. Підприємства: ПАТ «Маловисківський молочний комбінат», ПАТ «Чугуївський молочний завод» протягом двох років (2011-2012) постійно знаходились на середньому рівні, що засвідчує ефективне тактичне управління фінансовими ресурсами та їх здатність до адаптації. Чіткої стратегії управління фінансо-

вими ресурсами поки що не сформовано, але їх тактичне управління проводиться постійно та ефективно, що дає змогу цим підприємствам передбачати деякі фінансові локальні загрози.

Дендрограму кластерів молокопереробних підприємств України для проведення оцінки та аналізу ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2013 рік подано на рис. 3.

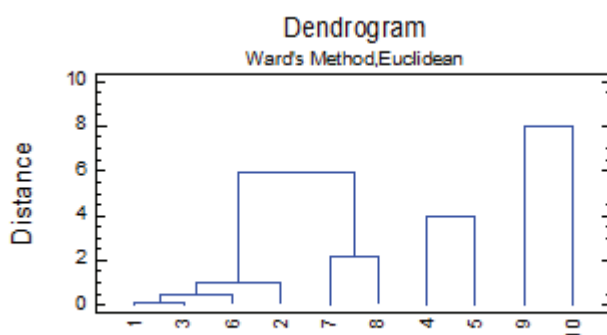

Рис. 3. Дендрограма кластерів молокопереробних підприємств України для проведення оцінки та аналізу ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2013 рік

Кластеризація молокопереробних підприємств за рівнем ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2013 рік представлена в табл. 5.

нансовими ресурсами за 2013 рік представлена в табл. 5.

Таблиця 5

Кластеризація молокопереробних підприємств за рівнем ефективності управління їх фінансовими ресурсами за 2013 рік

Номер та назва кластера	Назва підприємства
Перший кластер з високим рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Бершадьмолоко»
	Приватне акціонерне товариство «Северодонецький міськмолокозавод»
	Відкрите акціонерне товариство «Зарічненський молокозавод»
	Публічне акціонерне товариство «Прикарпатмолоко»
	Публічне акціонерне товариство «Дрогобицький молочний завод»
Другий кластер з низьким рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Приватне акціонерне товариство «Деражнянський молочний завод»
	Публічне акціонерне товариство «Острозький молокозавод»
Третій кластер з середнім рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства	Публічне акціонерне товариство «Чернігівський молокозавод»
	Приватне акціонерне товариство «Маловисківський молочний комбінат»
	Приватне акціонерне товариство «Чугуївський молочний завод»

Статистику розподілу підприємств за кластерами протягом 2011-2013 років подано в табл. 6

Таблиця 6

Статистика розподілу молокопереробних підприємств за кластерами протягом 2010-2013 років

Номер кластера	Кількість підприємств, які включено до складу кластера	% значущості кластера
2011 рік		
1	5	50
2	3	30
3	2	20
2012 рік		
1	6	60
2	2	20
3	2	20
2013 рік		
1	6	60
2	2	20
3	2	20

Результати проведення кластерного аналізу за 2011-2013 роки подано відповідно на рис. 1-3. Статистика «міграції» молокопереробних підприємств по кластерах протягом 2011-2013 років подано в табл. 7.

Здатність підприємства конкурувати та до постійного розвитку фінансової сфери визначається або тим, що підприємство знаходиться на високому рівні за критерієм ефективності управління фінансовими ресурсами, або перейшло з

середнього до високого рівня. В цьому випадку можна стверджувати, що на підприємстві проводиться стратегічне фінансове управління, яке характеризується впровадженням інноваційних фінансових технологій, активним відстеженням появи світових інновацій в фінансовій сфері, постійним підвищенням кваліфікації спеціалістів та управлінського персоналу фінансової сфери діяльності.

Таблиця 7

Статистика «міграції» молокопереробних підприємств по кластерах протягом 2010-2013 років

Номер та назва кластера	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Перший кластер підприємств з високим рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами	1	1	1
	3	3	3
	2	6	6
	6	2	2
	5	7	7
		8	8
Другий кластер підприємств з низьким рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами	4	4	4
	7		
	8	5	5
Третій кластер підприємств з середнім рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами	9	9	9
	10	10	10

Здатність досліджуваного підприємства до адаптації формується при умові постійного знаходження підприємства на середньому рівні ефективності управління фінансовими ресурсами, або при переході з низького до середнього рівня та закріплення на цій позиції. Це характеризує тактичне управління фінансовими ресурсами підприємства, яке характеризується постійним впровадженням нових фінансових інструментів, адаптацією до появи нових конкурентів за рахунок проведення раціональної фінансової політики.

Здатність підприємства до оперативного управління фінансовими ресурсами визначається коли підприємство постійно знаходиться на низькому рівні управління ними, або постійно та безсистемно «мігрує» із кластера в кластер. Підприємство займається лише оперативним управлінням фінансовими ресурсами тільки у випадках появи внутрішніх та зовнішніх загроз.

Висновки. Отже, в результаті проведення кластеризації та дослідження «міграції» молокопереробних підприємств за рівнями управління їх фінансовими ресурсами виявлено, що досліджуване підприємство ПАТ «Чугуївський молочний завод» та ПАТ «Маловисківський молочний комбінат» знаходяться постійно на середньому рівні управління фінансовими ресурсами, що засвідчує їх здатність до адаптації та ефективне тактичне управління фінансовими ресурсами. Чіткої стратегії управління фінансовими ресурсами поки що не сформовано, але тактичне

управління фінансовими ресурсами підприємства проводиться постійно та ефективно, що дає змогу цим підприємствам передбачати деякі локальні загрози появи нових конкурентів та розподілу сил впливу на ринку. Менеджменту ПАТ «Чугуївський молочний завод» необхідно акцентувати увагу на розробці та реалізації стратегії управління фінансовими ресурсами.

Такі підприємства, як: ПАТ «Бершадьмолоко», ПАТ «Севєродонецький міськмолокозавод», ПАТ «Прикарпатмолоко» знаходиться на високому рівні управління своїми фінансовими ресурсами, тобто на цих підприємствах проводиться стратегічне управління фінансовими ресурсами, підприємства здатні до постійного розвитку в фінансовій сфері діяльності.

Всі інші підприємства або знаходяться на низькому рівні ефективності управління фінансовими ресурсами, або безсистемно переходять з середнього на низький рівень, або навпаки. Така ситуація пов'язана з тим, що ці підприємства не формують ні стратегії, ні тактики управління своїми фінансовими ресурсами, в основному відшкодовують збитки, які виникли в результаті проведення нераціональної політики в фінансовій сфері їх діяльності. На наступних етапах дослідження необхідно провести верифікацію проведеної кластеризації молокопереробних підприємств та здійснити прогнозування потрапляння досліджуваного підприємства до певного кластера.

Список використаних джерел

1. Андрусяк Н. О. Фінансові ресурси підприємств – основа формування фінансової бази регіону / Н. О. Андрусяк // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — № 9. — С. 130–134.
2. Макух Т. О. Сутність та призначення фінансових ресурсів підприємств [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17901.doc.
3. Шестова О. О. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства в умовах ризикового ринкового середовища / О. О. Шестова // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2011. — № 6/2 — С. 194–197.
4. Безбородова Т. В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємств / Т. В. Безбородова // Держава та регіони. — 2008. — №5. — С. 21–23.
5. Отенко І. П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства: наукове видання. / І. П. Отенко, Л. М. Малярець, Г. А. Іващенко. — Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. — 208 с.
6. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. — Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. — 252 с. (Укр. мов.)
7. Полтавська Є. О. Конкурентний аналіз: навч. посібн. / Є. О. Полтавська, Г. А. Іващенко, П. М. Куліков. — Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. — 200 с.
8. Бердар М. М. Впровадження прогресивних методів управління фінансовими ресурсами підприємств у зовнішньоекономічній діяльності / М. М. Бердар // Формування ринкових відносин в Україні. — 2008. — № 5 (84). — С. 31–36.
9. Бердар М. М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємствана основі логістичного підходу / М. М. Бердар // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 5 (83). — С. 133–138.
10. Куліков П. М. Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства: навчальний посібник. / П. М. Куліков, Г. А. Іващенко. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. — 152 с.